

Ուղեցույց

Հաշմանդամություն ունեցող և
հոգեբուժարանում բուժվող անձինք

Հունվար, 2020թ.

Սույն ուղեցույցը ֆինանսավորվել է ԱՄՆ պետքարտուղարության Հասարակության հետ կապերի գրասենյակի դրամաշնորհի շրջանակներում: Այս կայքում/ուղեցույցում արտահայտված է հեղինակի դիրքորոշումը, որի համընկնումը ԱՄՆ պետքարտուղարության դիրքորոշման հետ պարտադիր չէ:

1. Հանրային պաշտպանի գրասենյակը հաշմանդամություն ունեցող ո՞ր անձանց է տրամադրում անվճար իրավաբանական օգնություն

Հանրային պաշտպանի գրասենյակը տրամադրում է անվճար իրավաբանական օգնություն 1-ին և 2-րդ խմբի հաշմանդամություն ունեցող անձանց: Անձին հաշմանդամության խումբ տրվում է ՀՀ բժշկասոցիալական փորձաքննության գործակալության և նրա տարածքային մարմինների կողմից: Ըստ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության [ընտերնետային կայքի](#)՝ գործում է այդպիսի 27 հանձնաժողով:

2. Ո՞վ է համարվում հաշմանդամ

Հաշմանդամ է համարվում այն անձը, որը, առողջության խաթարմամբ պայմանավորված, կենսագործունեության սահմանափակումների հետևանքով ունի սոցիալական պաշտպանության անհրաժեշտություն:

3. Ինչպե՞ս կարող է քաղաքացին դիմել բժշկասոցիալական փորձաքննության

Բժշկասոցիալական փորձաքննություն առաջին անգամ անցնելու համար քաղաքացին պետք է դիմի իր հաշվառման կամ փաստացի բնակության վայրը սպասարկող բժշկական կազմակերպություն (տարածքային պոլիկլինիկա):

Մինչ բժշկասոցիալական փորձաքննություն իրականացվելը, քաղաքացին բժշկական կազմակերպությունում պետք է անցնի անհրաժեշտ ախտորոշիչ, բուժական և վերականգնողական միջոցառումները և ավարտից հետո միայն կազմակերպությունը կարող է ուղեգրել անձին բժշկասոցիալական փորձաքննության, իսկ տևական բուժում պահանջող հիվանդությունների դեպքում անձին մասնագետները կարող են ուղեգրել փորձաքննության՝ բուժման ընթացքում, սակայն ոչ վաղ՝ քան բուժման անցնելուց 3 ամիս հետո (բացառությամբ՝ Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության և Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարների հաստատած՝ վերականգնման հեռանկարի բացակայություն ունեցող հիվանդությունների ցանկի):

4. Ինչպե՞ս է իրականացվում բժշկասոցիալական փորձաքննությունը՝ անձին հաշմանդամ ճանաչելու համար

Բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացնում է փորձաքննվողի հաշվառման կամ փաստացի բնակության վայրն սպասարկող բժշկասոցիալական փորձաքննական հանձնաժողովը: Բժշկասոցիալական փորձաքննություն անցնելու համար անձը հանձնաժողովի նախագահին պետք է ներկայացնի գրավոր դիմում և իր անձնագիրը: Բժշկասոցիալական փորձաքննության դիմումին կցվում են նաև հիվանդության, վնասվածքի, խեղման հետևանքով օրգանիզմի կայուն ֆունկցիաների խանգարումով պայմանավորված առողջության խաթարումը հաստատող բժշկական փաստաթղթերը, իսկ առաջին անգամ դիմելու դեպքում՝ նաև անձի բուժումը կամ բուժսպասարկումն իրականացնող բժշկական կազմակերպության ուղեգիր, որտեղ նշվում է քննվող անձի ախտորոշումը, կիրառված բուժական, վերականգնողական միջոցառումների արդյունքները: Այն դեպքում, երբ անձը, ելնելով առողջական վիճակից, չի կարող ներկայանալ փորձաքննության անցկացման վայր և դրա մասին նշել է դիմումում, ապա հանձնաժողովը բժշկասոցիալական փորձաքննությունը կարող է իրականացնել անձի գտնվելու վայրում (բնակության վայր կամ հիվանդանոց):

5. Հնարավո՞ր է արդյոք անձի բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացնել անձի ներկայացուցչի գրավոր դիմումի հիման վրա՝ ուղղված բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացնող հանձնաժողովի նախագահին

Այն դեպքում, երբ քննվող անձը ինքնուրույն չի կարող ներկայացնել փաստաթղթերը, ապա դա կարող է անել նրա ներկայացուցիչը: Եթե դիմումատուն ներկայացուցիչն է, ապա ներկայացնում է նաև իր անձնագիրը: Մինչև 16 տարեկան երեխաների համար ներկայացվում է ծննդյան վկայականը, ծնողներից մեկի կամ խնամակալի (հոգաբարձուի) անձնագիրը, իսկ 16-18 տարեկան երեխաները դիմումը գրում են անձամբ՝ ներկայացնելով անձը հաստատող փաստաթուղթ:

6. Ո՞րոնք են բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացնող հանձնաժողովի նախագահի հետագա քայլերը՝ անձի կողմից դիմումն ու համապատասխան փաստաթղթերը ներկայացնելուց հետո

Հանձնաժողովի նախագահը, ուսումնասիրելով ներկայացված դիմումն ու համապատասխան փաստաթղթերը և հավաստիանալով փաստաթղթերի

լիարժեքության մեջ, հարուցում է վարչական վարույթ՝ անձին կամ նրա ներկայացուցչին պատշաճ ձևով ծանուցելով փորձաքննության օրվա, վայրի և ժամի մասին: Հանձնաժողովի նախագահը նշանակված փորձաքննության օրը ներկայացված փաստաթղթերը ներկայացնում է հանձնաժողովի անդամներին: Հանձնաժողովը գնում է անձին (բացառությամբ հեռակա փորձաքննության դեպքերի), ձևակերպում փորձաքննական ախտորոշումը, գնահատում նրա կենսագործունեության սահմանափակման աստիճանը, քննարկում ստացված արդյունքները և դրանց հիման վրա ընդունում որոշում:

Հանձնաժողովի նախագահը (ստորաբաժանման ղեկավարը) անձին հաշմանդամ ճանաչելու կամ չճանաչելու կամ ժամանակավոր անաշխատունակության ժամկետը երկարաձգելու կամ անձի միայն մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճանը (տոկոսներով) սահմանելու վերաբերյալ որոշումը հրապարակում է փորձաքննություն անցած անձի կամ նրա ներկայացուցչի ներկայությամբ:

7. Անձին հաշմանդամ ճանաչելու դեպքում, որո՞նք են բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացնող հանձնաժողովի գործողությունները

Անձին հաշմանդամ ճանաչելու դեպքում հանձնաժողովի կողմից եռօրյա ժամկետում կազմվում է անձի վերականգնողական անհատական ծրագիր, որը հաստատում է հանձնաժողովի նախագահը: Վերականգնողական անհատական ծրագիրն անձի բժշկասոցիալական փորձաքննական որոշման հետ միասին՝ օրենքով սահմանված կարգով հանձնվում է նրան կամ նրա ներկայացուցչին:

Անձի վերականգնողական անհատական ծրագիրը եռօրյա ժամկետում ուղարկվում է նաև Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարի սահմանած՝ համալիր (ինտեգրված) սոցիալական ծառայությունների տարածքային կենտրոններ:

Բժշկասոցիալական փորձաքննական որոշման մասին հանձնաժողովը ծանուցում է ուղարկում անձին սպասարկող բժշկական կազմակերպություն:

Փորձաքննական որոշման քաղվածքը կամ ծանուցումը մեկշաբաթյա ժամկետում ուղարկվում է անձի հաշվառման վայրի կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանում կամ փաստացի բնակության վայրն սպասարկող կենսաթոշակ նշանակելու իրավասություն ունեցող մարմին:

8. Որո՞նք են հաշմանդամության սահմանման ժամկետները

Հաշմանդամության սահմանման սկիզբ է համարվում հանձնաժողովում անձի կամ նրա ներկայացուցչի գրավոր դիմումի մուտքագրման օրը: Փորձաքննական որոշումն ուժի մեջ է մտնում բժշկասոցիալական փորձաքննություն անցած անձի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից որոշումն ստանալու հաջորդ օրվանից:

Անձը համարվում է հաշմանդամ մինչև բժշկասոցիալական փորձաքննական որոշման մեջ նշված ժամկետին հաջորդող ամսվա 1-ը:

9. Ինչպե՞ս և ո՞ր դեպքերում է իրականացվում հաշմանդամի վերափորձաքննությունը

Հաշմանդամ ճանաչված անձը կրկին անգամ բժշկասոցիալական փորձաքննության (այսուհետ՝ վերափորձաքննություն) է ենթարկվում անձի կամ նրա ներկայացուցչի գրավոր դիմումի հիման վրա կամ բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմնի նախաձեռնությամբ:

Վերափորձաքննությունն իրականացվում է հաշմանդամության խմբի կամ «հաշմանդամ երեխա» կարգավիճակի համար սահմանված ժամկետը լրանալու, անձի առողջական վիճակը վատթարանալու կամ օրգանիզմի ֆունկցիայի վերականգնման, իսկ փորձաքննական որոշման համար հիմք հանդիսացող փաստաթղթերում կեղծիք հայտնաբերվելու կամ հաշմանդամության խմբի որոշման սահմանված կարգի խախտման դեպքերում նաև բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմնի նախաձեռնությամբ: Վերափորձաքննություն կարող է իրականացվել նաև դատարանի որոշման կամ վճռի հիման վրա:

10. Կարո՞ղ են արդյոք բողոքարկվել բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինների որոշումները՝ կապված հաշմանդամության այս կամ այն խումբը, հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակը սահմանելու վերաբերյալ

Բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինների որոշումները՝ անձին հաշմանդամ ճանաչելու կամ չճանաչելու, ինչպես նաև հաշմանդամության այս կամ այն խումբը, հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակը սահմանելու վերաբերյալ, կարող են օրենսդրությամբ սահմանված կարգով բողոքարկվել վերադասության կամ դատական կարգով:

11. Ինչպե՞ս է իրականացվում հանձնաժողովի ընդունած որոշումների վերանայումը վերադասության կարգով

Հանձնաժողովի ընդունած որոշումները վերադասության կարգով կարող են վերանայվել՝

1) գործակալության պետի հանձնարարությամբ՝ վերափորձաքննության բաժնի կողմից.

2) Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարի հանձնարարությամբ՝ Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համապատասխան ստորաբաժանման կողմից:

12. Ինչպիսի՞ ժամկետներ են սահմանված օրենքով անձի կողմից բժշկասոցիալական փորձաքննական որոշումները բողոքարկելու համար, և ու՞մ է ներկայացվում բողոքը

Անձը կարող է հանձնաժողովի ընդունած փորձաքննական որոշումը բողոքարկել գործակալության պետին վեցամսյա ժամկետում, որի հանձնարարությամբ անձը վերափորձաքննվում է վերափորձաքննության բաժնի կողմից: Վերափորձաքննության արդյունքում համապատասխան ստորաբաժանումն ընդունում է որոշում:

Գործակալության վերափորձաքննության բաժնի կողմից ընդունված որոշման հետ համաձայն չլինելու դեպքում անձը մեկամսյա ժամկետում կարող է այն բողոքարկել Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն: Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համապատասխան ստորաբաժանումն ուսումնասիրում է փորձաքննված անձի բողոքը՝ ներառյալ բժշկասոցիալական փորձաքննական գործն ու դրան կից ներկայացված փաստաթղթերը, և տալիս է համապատասխան եզրակացություն:

Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համապատասխան ստորաբաժանման առարկությունների շրջանակներում՝ հանձնաժողովի կողմից վերափորձաքննության արդյունքում ընդունված նոր որոշման հետ համաձայն չլինելու դեպքում անձը կարող է որոշումն օրենքով սահմանված ժամկետում բողոքարկել Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարին:

13. Ինչպե՞ս է իրականացվում հաշվառում չունեցող կամ օտարերկրյա քաղաքացիների բժշկասոցիալական փորձաքննությունը

Հաշվառում չունեցող անձինք կարող են ենթարկվել բժշկասոցիալական փորձաքննության՝ ներկայացնելով տեղեկանք փաստացի բնակության վայրից: Օտարերկրյա պետության քաղաքացիները Հայաստանի Հանրապետությունում կարող են անցնել բժշկասոցիալական փորձաքննություն, եթե տվյալ պետության հետ Հայաստանի Հանրապետությունն ունի համապատասխան միջպետական պայմանագիր:

14. Ինչպե՞ս է իրականացվում հաշմանդամի բժշկասոցիալական փորձաքննությունը, եթե նա բուժման նպատակով գտնվում է Հայաստանի Հանրապետությունից դուրս

Եթե հաշմանդամը բուժման նպատակով գտնվում է Հայաստանի Հանրապետությունից դուրս, ապա նրա բժշկասոցիալական փորձաքննությունը, հաշմանդամի կամ նրա ներկայացուցչի դիմումի համաձայն, իրականացվում է հեռակա՝ բժշկասոցիալական փորձաքննության նախկին փաստաթղթերի և այն բժշկական կազմակերպության տված փաստաթղթերի հիման վրա, որտեղ հաշմանդամը գտնվում է բուժման մեջ:

15. Ի՞նչ ժամկետով է սահմանվում 1-ին և 2-րդ խմբերի հաշմանդամությունը

1-ին խմբի հաշմանդամությունը սահմանվում է երկու տարի ժամկետով, իսկ 2-րդ խմբի հաշմանդամությունը՝ մեկ տարի ժամկետով:

16. Ո՞ր դեպքերում է սահմանվում անժամկետ հաշմանդամություն:

Հաշմանդամության խումբը սահմանվում է անժամկետ՝
ա) օրենքով տարիքային կենսաթոշակի իրավունք սովորաբար տարիքը լրացած անձանց,

բ) վերականգնողական միջոցառումների հեռանկարի բացակայության, հաշմանդամի սոցիալական անբավարարության վերացման կամ նվազեցման անհնարինության դեպքում, որը հետևանք է անդառնալի կառուցվածքային փոփոխություններով և օրգանիզմի օրգանների և օրգան — համակարգերի ֆունկցիաների խանգարումով առողջության խաթարմամբ պայմանավորված կենսագործունեության կայուն սահմանափակման,

գ) իրականացված վերականգնողական միջոցառումների անարդյունավետության դեպքում, որը բերում է հաշմանդամի մշտական սոցիալական պաշտպանության անհրաժեշտության (առնվազն 7 տարվա ընթացքում բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինների դիտման պայմաններում):

17. Ինչպիսի՞ արտոնություններ են սահմանված օրենքով 1-ին և 2-րդ խմբերի հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար

1-ին և 2-րդ խմբերի հաշմանդամություն ունեցող անձանց երաշխավորվում է պետական բյուջեի միջոցների հաշվին որակյալ անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնություն պետական բժշկական հիմնարկներում, ինչպես նաև անվճար դեղորայք ստանալու արտոնություն: 1-ին և 2-րդ խմբերի հաշմանդամները իրավունք ունեն ամբուլատոր-պոլիկլինիկական հիմնարկներում և դեղատներում առաջնահերթ կարգով ապահովվելու սպասարկմամբ:

Ընդունելության քննությունները դրական գնահատականներով հանձնած 1-ին և 2-րդ խմբերի հաշմանդամներն և հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակ ունեցող անձինք ընդունվում են պետական բարձրագույն կամ միջնակարգ-մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների անվճար համակարգ՝ վճարովի համակարգի համար առնվազն անցումային միավորներ հավաքելու դեպքում:

Բարձրագույն և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների անվճար համակարգում սովորող 1-ին և 2-րդ խմբի հաշմանդամի կարգավիճակ ունեցող անձինք տեղափոխվում են սովորաբար ուսումնական հաստատության վճարովի համակարգ,

երթե ուսումնառության ընթացքում կատարված բժշկասոցիալական վերափորձաքննության արդյունքներով չեն ճանաչվել հաշմանդամ:

Պետական բարձրագույն և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների վճարովի համակարգում սովորող անձինք ուսումնառության ընթացքում հաշմանդամ երեխայի կամ 1-ին և 2-րդ խմբի հաշմանդամի կարգավիճակ ստանալու դեպքում տեղափոխվում են տվյալ ուսումնական հաստատության անվճար համակարգ:

18. Արդյոք «Հաշմանդամ երեխա» կարգավիճակ, ինչպես նաև հաշմանդամության 3-րդ խումբ ունեցող անձինք ունեն՞ իրավունք՝ ստանալ անվճար իրավաբանական օգնություն

ՀՀ բժշկասոցիալական փորձաքննության գործակալության և նրա տարածքային մարմինների կողմից հաշմանդամ ճանաչված անձին տրվում է հաշմանդամության խումբ (1-ին, 2-րդ և 3-րդ խումբ), իսկ մինչև 18 տարեկան երեխաներին՝ հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակ: Հանրային պաշտպանի գրասենյակի կողմից անվճար իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունք ունեցող անձանց շրջանակը նախատեսված է օրենսդրությամբ: «Հաշմանդամ երեխա» կարգավիճակ կամ հաշմանդամության 3-րդ խումբ ունեցող անձինք ներառված չեն շրջանակի մեջ: Ուստի, նրանք կարող են ստանալ այդպիսի օգնություն, եթե հանդիսանում են այդ շրջանակի մեջ ներառված անձանցից որևիցե մեկը:

19. Արդյոք հոգեկան խանգարում ունեցող անձինք ունեն՞ իրավունք՝ ստանալ անվճար իրավաբանական օգնություն Հանրային պաշտպանի գրասենյակի կողմից

Հանրային պաշտպանի գրասենյակը տրամադրում է անվճար իրավաբանական օգնություն՝

ա) հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձանց.

բ) անգործունակ ճանաչվող անձանց:

Ուստի, եթե հոգեկան խանգարում ունեցող անձը բուժվում է հոգեբուժական կազմակերպությունում, կամ ունի անգործունակ ճանաչվող անձի դատավարական կարգավիճակ, նա ունի իրավունք՝ ստանալ անվճար իրավաբանական օգնություն:

20. Ի՞նչ իրավունքներ ունեն հոգեբուժական կազմակերպություններում բուժվող հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձինք

Հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձինք իրավունք ունեն՝

- 1) հաստատելու նամակագրական կապ.
- 2) օգտվելու հեռախոսակապից.
- 3) հանդիպելու այցելուների հետ.
- 4) ունենալու և ձեռք բերելու առաջին անհրաժեշտության իրեր ու պարագաներ, օգտվելու անձնական հագուստից.
- 5) հաղորդակցվելու թերթերի և լրագրերի միջոցով.
- 6) կոչվելու իր անվամբ կամ ազգանվամբ.
- 7) օգտվելու սոցիալական ապահովության իրավունքից.
- 8) ստանալու իրավաբանական օգնություն.
- 9) օգտվելու անձնական անվտանգության ապահովման իրավունքից.
- 10) մայրենի կամ իրեն հասկանալի այլ լեզվով տեղեկություններ ստանալու իր իրավունքների, ազատությունների և պարտականությունների վերաբերյալ.
- 11) օգտվելու իր նկատմամբ բարեկիրթ, անձը չնվաստացնող վերաբերմունքից.
- 12) տալու համաձայնություն և ցանկացած փուլում հրաժարվելու բուժական մեթոդներից և միջոցներից, եթե դրանք կիրառվում են գիտական կամ փորձարարական նպատակներով, ուղեկցվում են լուսա-, տեսա- և կինոնկարահանումներով.
- 13) պահանջելու իր ընտրած հոգեբույժ մասնագետի մասնակցությունը իր հոգեկան վիճակի ու դրանից բխող բոլոր բժշկական հարցերի վերաբերյալ մասնագիտական

եզրակացություն տալու համար ստեղծված հոգեբուժական հանձնաժողովի աշխատանքներին.

14) օգտվելու առողջության պահպանման իրավունքից, այդ թվում՝ ստանալու բավարար սնունդ, անհետաձգելի բժշկական օգնություն, ինչպես նաև զննության ենթարկվելու իր նախընտրած բժշկի կողմից սեփական միջոցների հաշվին.

15) հանգստի, ներառյալ՝ բացօթյա զբոսանքի կամ մարմնամարզության և ութժամյա գիշերային քնի իրավունքը, որի ընթացքում արգելվում է նրան ներգրավել բժշկական կամ այլ գործողություններում.

16) կնքելու քաղաքացիաիրավական գործարքներ, բացառությամբ քաղաքացիական օրենսդրությամբ սահմանված սահմանափակումների.

17) անձնական ընդունելության խնդրանքով դիմելու հոգեբուժական կազմակերպության ղեկավարին, դրա գործունեության նկատմամբ հսկողություն և վերահսկողություն իրականացնող մարմիններին.

18) հետազոտման, բուժման, դուրսգրման, օրենքով սահմանված իր իրավունքների պաշտպանության և ազատությունների խախտման վերաբերյալ դիմումներով, բողոքներով, անձամբ կամ պաշտպանի կամ օրինական ներկայացուցչի միջոցով դիմելու հոգեբուժական կազմակերպության ղեկավարին, նրա վերադաս մարմնին, դատարան, դատախազություն, մարդու իրավունքների պաշտպանին, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, հասարակական միավորումներին և կուսակցություններին, զանգվածային լրատվության միջոցներին, ինչպես նաև մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության միջազգային մարմիններին կամ կազմակերպություններին:

21. Ու՞մ համաձայնությամբ է հոգեկան խանգարումով տառապող անձի նկատմամբ իրականացվում բուժում

Հոգեկան խանգարումով տառապող անձի բուժումը կատարվում է նրա կամ նրա օրինական ներկայացուցչի գրավոր դիմումի հիման վրա:

Բժիշկը պարտավոր է հոգեկան խանգարումով տառապող անձին կամ նրա օրինական ներկայացուցչին տեղեկություններ տրամադրել հոգեկան խանգարման բնույթի, առաջարկվող բուժման նպատակի, մեթոդաբանության, տևողության, ինչպես նաև կողմնակի ազդեցության և ակնկալվող արդյունքների մասին: Դրանց վերաբերյալ

բժշկական փաստաթղթերում (ամբուլատոր քարտում կամ հիվանդության պատմության նկարագրում) կատարվում է գրանցում:

Հոգեկան խանգարումով տառապող անձի բուժումը կարող է իրականացվել առանց նրա կամ նրա օրինական ներկայացուցչի համաձայնության՝ միայն օրենքով նախատեսված բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցների կիրառման և ոչ հոժարակամ հոսպիտալացման դեպքերում:

22. Ո՞ր դեպքում կարող է հոգեկան խանգարումներով տառապող անձն առանց իր կամ օրինական ներկայացուցչի համաձայնության հոսպիտալացվել

Հոգեկան խանգարումներով տառապող անձն առանց իր կամ օրինական ներկայացուցչի համաձայնության կարող է հոսպիտալացվել հոգեբուժական հանձնաժողովի կողմից պարտադիր հետազոտվելուց հետո, եթե՝

1) նա վտանգ է ներկայացնում իր կամ այլ անձանց համար, կամ

2) բուժում չիրականացնելը կամ բուժումը դադարեցնելը կարող է վատթարացնել հիվանդի առողջական վիճակը:

Հոգեբուժական հանձնաժողովի կողմից հոսպիտալացման մասնագիտական հիմնավորվածությունը հաստատելու դեպքում համապատասխան հոգեբուժական կազմակերպության տնօրենը հոգեկան խանգարումներով տառապող անձի կողմից բուժումից հրաժարվելու կամ բուժումը դադարեցնելու պահանջ ներկայացնելուց հետո՝ 72 ժամվա ընթացքում, դիմում է դատարան՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով անձին հոգեբուժական հիվանդանոցային ոչ հոժարակամ բուժման ենթարկելու համար:

23. Արդյոք հոգեկան խանգարում ունեցող այն անձինք, որոնք չեն բուժվում հոգեբուժական կազմակերպությունում և չունեն անգործունակ ճանաչվող անձի դատավարական կարգավիճակ ունե՞նիրավունք ստանալ անվճար իրավաբանական օգնություն Հանրային պաշտպանի գրասենյակի կողմից

Հանրային պաշտպանի գրասենյակի կողմից անվճար իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունք ունեցող անձանց շրջանակը նախատեսված է օրենսդրությամբ: Հոգեկան խանգարում ունեցող անձինք, որոնք կա՛մ բուժվում են հոգեբուժական

կազմակերպությունում կա՛մ ունեն անգործունակ ճանաչվող անձի դատավարական կարգավիճակ, ներառված են այդ շրջանակի մեջ: Հոգեկան խանգարում ունեցող այլ անձինք, կարող են ստանալ անվճար իրավաբանական օգնություն, եթե հանդիսանում են շրջանակի մեջ ներառված անձանցից որևիցե մեկը:

24. Ո՞վ է համարվում անգործունակ ճանաչվող անձ

Անգործունակ ճանաչվող անձի դատավարական կարգավիճակ ունեն նրանք, որոնց անգործունակ ճանաչելու վերաբերյալ հարուցվել է գործ՝նրա ընտանիքի անդամի, խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի կամ հոգեբուժական կազմակերպության դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով, և գործի քննությունը դեռ չի ավարտվել:

Անձը համարվում է անգործունակ ճանաչված, եթե առկա է օրինական ուժի մեջ մտած վճիռ՝ նրան անգործունակ ճանաչելու վերաբերյալ: Քաղաքացին կարող է ճանաչվել անգործունակ, եթե հոգեկան խանգարման հետևանքով չի կարող հասկանալ իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարել դրանք:

25. Ո՞րն է հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձանց Հանրային պաշտպանի գրասենյակի կողմից անվճար իրաբանական օգնություն տրամադրելու առիթը

Հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձին Հանրային պաշտպանի գրասենյակի կողմից անվճար իրավաբանական օգնություն տրամադրելու առիթը գրավոր դիմումն է: Այն դեպքում, երբ հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձն ունի քրեական գործով կասկածյալի կամ մեղադրյալի դատավարական կարգավիճակ, նրան օգնություն տրամադրելու առիթը քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշումն է կամ դիմումը: Քրեական վարույթ իրականացնող մարմինն է դատարանը, իսկ քրեական գործի մինչդատական վարույթում՝ հետաքննության մարմինը, քննիչը, դատախազը: Ինչ վերաբերում է այն դեպքին, երբ անձն ունի դատապարտյալի կարգավիճակ, օգնություն տրամադրելու առիթը դատարանի որոշումն է: Վերջապես, եթե անձն ունի անգործունակ ճանաչվողի դատավարական կարգավիճակ, նրան օգնությունը տրամադրելու առիթը դատարանի որոշումն է:

26. Ո՞վ կարող է ներկայացնել գրավոր դիմում Հանրային պաշտպանի գրասենյակ հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձի անունից

Հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձինք գրավոր դիմումը կարող են ներկայացնել անձամբ, իսկ այն դեպքում, երբ անձը ճանաչված է անգործունակ, դիմումը ներկայացվում է անձի անունից, սակայն խնամակալի կողմից: Խնամակալները անգործունակ ճանաչված անձանց ներկայացուցիչներն են օրենքի ուժով և նրանց անունից ու ի շահ նրանց կնքում են բոլոր անհրաժեշտ գործարքները, այդ թվում՝ ներկայացնում են դիմում Հանրային պաշտպանի գրասենյակ: Խնամակալության կարիք ունեցող անձի նկատմամբ, մինչև խնամակալ նշանակելը, խնամակալի պարտականություններն իրականացնում է խնամակալության և հոգաբարձության մարմինը: Այսինքն, եթե անգործունակ ճանաչված անձի նկատմամբ խնամակալ նշանակված չէ, Հանրային պաշտպանի գրասենյակ դիմումը ներկայացվում է խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի կողմից:

27. Ո՞վ է նշանակում խնամակալ անգործունակ ճանաչված անձի նկատմամբ

Հոգեկան խանգարման հետևանքով դատարանով անգործունակ ճանաչված քաղաքացիների նկատմամբ սահմանվում է խնամակալություն: Խնամակալ նշանակում է խնամակալության կարիք ունեցող անձի բնակության վայրի խնամակալության և հոգաբարձության մարմինը՝ մեկ ամսվա ընթացքում, սկսած այն օրվանից, երբ դատարանը տեղեկացրել է խնամակալության և հոգաբարձության մարմին՝ քաղաքացուն անգործունակ ճանաչելու մասին վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու մասին:

28. Ո՞վքեր են խնամակալության և հոգաբարձության մարմինները

Խնամակալության և հոգաբարձության մարմինները համայնքների ղեկավարներն են (գյուղապետ, քաղաքապետ): Երևանում խնամակալության և հոգաբարձության մարմինն վերապահված լիազորությունները քաղաքապետի անունից իրականացնում են Երևանի վարչական շրջանների ղեկավարները:

29. Ի՞նչ փաստաթղթեր պետք է ներկայացնի 1-ին կամ 2-րդ խմբի հաշմանդամություն ունեցող անձն՝ անվճար իրավաբանական օգնություն ստանալու վերաբերյալ դիմումին կից

1-ին կամ 2-րդ խմբի հաշմանդամություն ունեցող անձն անվճար իրավաբանական օգնություն ստանալու համար հանրային պաշտպանի գրասենյակ պետք է ներկայացնի հաշմանդամության փաստաթուղթը (հաշմանդամության վկայական, հաշմանդամության վերաբերյալ տեղեկանք) և անձը հաստատող փաստաթուղթը (անձնագիր):

Ուղեցույցը մշակվել է ԱՄՆ դեսպանատան ֆինանսավորմամբ Իրավունքների պաշտպանության նախաձեռնություն հիմնադրամի կողմից իրականացվող «Արդյունավետ ինստիտուցիոնալ իրավական աջակցության տրամադրում խոցելի խմբերին Հայաստանում» ծրագրի շրջանակներում: